

Minna Kuvaja ja Mia Melleri

”Enemmän kuin ihanaa!”

Kehitysvammaisten nuorten kokemuksia itsenäistymisestä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

06.03.2017

Tekijä(t) Otsikko	Mia Melleri, Minna Kuvaja ”Enemmän, kuin ihanaa!” Kehitysvammaisten nuorten kokemuksia itsenäistymisestä
Sivumäärä Aika	31 sivua + 3 liitettä Kevät 2017
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaaja(t)	Lehtori Seija Mäenpää Yliopettaja Arto Salonen
<p>Tässä opinnäytetyössä kartoitettiin nuorten kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia heidän itsenäistymisprosessistaan. Tavoitteina oli selvittää, millaisia muutoksia uusi elämänvaihe on tuonut tullessaan ja millaisia haasteita itsenäiseen asumiseen mahdollisesti liittyy. Tarkoituksena oli myös antaa asuntoryhmän ohjaajille tietoa työnsä kehittämistä varten.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä pääkaupunkiseudulla sijaitsevan asuntoryhmän kanssa. Asuntoryhmässä asuu yhteensä 12 asukasta, jotka kaikki ovat muuttaneet asuntoryhmään lapsuudenkodeistaan.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen menetelmän keinoin. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilta. Toteutimme sekä ryhmä-, että yksilöhaastattelut. Haastateltavia opinnäytetyösämme oli 10. Teemahaastattelujen pääteemat olivat itsenäistyminen, vaikuttaminen sekä elinympäristö ja arki.</p> <p>Haastattelujen teemojen teoreettisena viitekehyksenä toimi Amartya Senin ja Martha Nussbaumin inhimillisten toimintavalmiuksien teoria. Kyseisen teorian pääajatuksena on ihmisten hyvinvoinnin rakentuminen sisäisten valmiuksien sekä institutionaalisten rakenteiden tarjoamien mahdollisuuksien kautta.</p> <p>Nauhoitimme ja litteroimme haastattelut. Aineiston analysoinnissa käytimme teoriasta nousvaa sisällönanalyysia. Tulosten perusteella haastatellut kokivat asumismuotonsa miellyttäväksi ja asumisryhmään muuttamisen positiiviseksi elämänmuutokseksi. Jokainen vastaaja koki tullessaan kuulluksi omaan elämäänsä vaikuttavassa päätöksenteossa. Kielteiset kokemukset liittyivät kotitöihin ja niiden aikatauluttamiseen. Vastaajat kokivat, ettei heillä ole riittävän suurta päätäntävaltaa siitä, milloin kotityöt suoritetaan. Kaikilla haastattelemlamme henkilöillä oli kodin ulkopuolisia harrastuksia. Harrastukset ja harrastusyhteisöt koettiin tärkeiksi, vaikka myös omaa täysin vapaata aikaa kertoi kaipaavansa muutama vastaaja.</p> <p>Itsenäistyminen on vaikuttanut haastattelemiemme henkilöiden elämänlaatuun positiivisesti. Itsenäistymisprosessi on koettu tähän asti onnistuneena. Haastattelemiemme kehitysvammaisten nuorten aikuisten mahdollisuudet toteuttaa inhimillisiä toimintavalmiuksiaan toteutuvat pääosin. Rajallisia mahdollisuuksia haastattelujen perusteella vastaajilla on työnhaun ja joidenkin arkielämän toimintojen alueella.</p>	
Avainsanat	Itsenäistyminen, inhimilliset toimintavalmiudet, kehitysvammaisuus, teemahaastattelu

Author(s) Title	Minna Kuvaja, Mia Melleri "More than wonderful!" Experiences of independent living of young people with intellectual disability
Number of Pages Date	31 pages + 3 appendices Spring 2017
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Arto Salonen, Principal Lecturer
<p>The purpose of this Bachelor's Thesis was to examine the experiences of becoming independent of young people with intellectual disability. The aim was to find out what kind of changes the new situation has brought and what kind of challenges are related to it. Another goal was to provide the instructors of housing community with knowledge of how they can develop their work. Our study was done in collaboration with a community housing service meant for people with intellectual disability. The housing is located in Helsinki Metropolitan area. It is a home for 12 people, who all have moved there from their childhood homes.</p> <p>The study was based on qualitative research. As for methods, the study was conducted by means of theme interviews. We interviewed 10 persons. Main themes were independent living, involvement and environment and everyday life.</p> <p>The theoretical framework in our theme interviews was Amartya Sen's and Martha Nussbaum's Capabilities approach. The approach proposes that social arrangements should primarily be evaluated according to the extent of freedom people have to promote or achieve the functions they value.</p> <p>The interviews were recorded, transcribed and then analyzed by using theory-bound analysis. The results showed that the interviewees experienced the community housing pleasant, and they felt that moving there was a positive change in their lives. Interviewees experienced that they are the ones taking decisions about their own lives. Negative experiences concerned domestic chores.</p> <p>Interviewees felt that they could not always decide when they would, for example, clean up their apartments. All of the interviewees had free time activities outside the housing community. Even though free time activities were experienced as a positive thing, some of the interviewees were longing for some time on their own.</p> <p>Achieving autonomy has had a positive impact on the lives of the interviewed persons. So far the process of becoming independent was experienced as a success. Interviewees had some limitations in finding suitable work places and also in some of the everyday functions.</p>	
Keywords	Independent living, capability approach, intellectual disability, theme interview

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehitysvammaisuus	3
2.1	Kehitysvammaisuuden määritelmän haasteet	3
2.2	Kehitysvammaisuus ja toimintakyky	4
2.3	Esteettömyys mahdollistajana	5
3	Kehitysvammaisten asuminen	6
3.1	Oikeus yksilölliseen asumiseen	6
3.2	Laitospurusta kohti normalisaatiota ja integraatiota	7
3.3	Asumisen monet eri muodot	8
4	Aikuistuminen ja itsenäistyminen	9
4.1	Aikuistumisen ja itsenäistymisen määritelmä	9
4.2	Kehitysvammaisen henkilön itsenäistymisen ja aikuisuuden erityispiirteistä	10
5	Inhimilliset toimintavalmiudet	11
5.1	Inhimillisten toimintavalmiuksien teorian lähtökohdat	11
5.2	Hyvän elämän minimivaatimukset	12
5.3	Inhimillisten toimintavalmiuksien teoria opinnäytetyössämme	14
6	Opinnäytetyön toteutus	15
6.1	Opinnäytetyön toimintaympäristö ja kohderyhmä	15
6.2	Tutkimuskysymykset	16
6.3	Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen	16
6.4	Aineiston analyysi	19
7	Tulokset	20
7.1	Itsenäistyminen ja sen tuomat muutokset	20
7.2	Mahdollisuus vaikuttamiseen	22
7.3	Elinympäristö ja arki	23
7.3.1	Yhteisöt	23
7.3.2	Kotityöt ja siisteys	24
7.3.3	Työssäkäynti ja raha-asiat	24

8	Johtopäätökset	26
9	Pohdinta	29
	Lähteet	32
	Liitteet	
	Liite 1. Kutsu haastatteluihin	
	Liite 2. Suostumuslomake	
	Liite 3. Teemahaastattelurunko	

1 Johdanto

Uudessa hyvinvointipolitiikassa korostetaan usein kauniisti asiakaslähtöisyyttä sekä asiakkaiden osallistumista. Käytännössä kansalaisia osallistava ajattelumalli on kuitenkin edennyt heikosti sosiaali- ja terveyspalveluissa. (Matthies 2008: 67-68.) Tämä näkyy etenkin sosiaaliturvajärjestelmän kaikista haavoittuvimmissa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla, sillä heidän oman äänensä kuuluminen on usein heikkoa ja/tai heidän tukijoukkonsa ovat vähäiset. Esimerkiksi kehitysvammaiset joutuvat elämään suurissa määrin järjestelmän ehdoilla. (Hirvilampi – Laatu 2008: 17.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda esiin nuorten kehitysvammaisten kokemuksia itsenäistymisestä. Opinnäytetyön toimintaympäristönä toimi helsinkiläinen kehitysvammaisten asuntoryhmä, jonka toiminnasta vastaa Helsingin kaupunki. Asuntoryhmän 12 nuorta ovat muuttaneet asuntoryhmään lapsuudenkodeistaan viimeisen vuoden sisällä, joten itsenäistyminen ja aikuistuminen olivat ajankohtaisia teemoja heidän elämässään. Itsenäistymisen kokemuksia kartoittamalla halusimme selvittää, millaisia muutoksia uusi elämänvaihe on tuonut tullessaan ja millaisia haasteita itsenäiseen asumiseen mahdollisesti liittyy. Huomioitavaa on, että opinnäytetyömme tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin vastaavassa elämäntilanteessa oleviin kehitysvammaisiin nuoriin, sillä haasteltavia tässä opinnäytetyössä oli vain kymmenen.

Opinnäytetyömme alussa kuvaamme kehitysvammaisuutta ja kehitysvammaisten asumista Suomessa. Avaamme työssämme aikuisuuden ja itsenäistymisen käsitteitä ja tarkastelemme mitä erityispiirteitä kehitysvammaisuus tuo aikuisuuden ikävaiheeseen. Luvussa viisi esittelemme Martha Nussbaumin ja Amartya Senin inhimillisten toimintavalmiuksien teorian – opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen. Teorian ydinajatuksena on institutionaalisten rakenteiden merkitys ihmisen hyvinvointiin. Sen mukaan institutionaalisten rakenteiden ja olosuhteiden tulisi edistää ihmisten toimintavalmiuksia. Inhimillisten toimintavalmiuksien teoriassa huomioidaan ihmisten erilaiset kyvyt käyttää resurssejaan ja siksi pelkkä tasa-arvoinen resurssien jakaminen ei riitä. (Nussbaum 2011: 123-128.)

Asuntoryhmän ohjaajien keskeiset työtehtävät liittyvät nuorten yksilölliseen tukemiseen ja ohjaamiseen niissä arkielämän toiminnoissa, joissa kukin asukas tukea ja ohjausta

tarvitsee. Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli tuottaa asiakaslähtöisesti kerättyä tietoa asuntoryhmän ohjaajille ja tehdä heille kehittämissuhteita asukkailla kerättyjen tietojen ja kokemusten pohjalta.

Tutkimuskysymyksiämme opinnäytetyössämme ovat, kuinka itsenäistyminen ja itsenäistymisprosessi ovat vaikuttaneet kohderyhmämme toimintavalmiuksiin ja kuinka yksilöiden mahdollisuus toteuttaa inhimillisiä toimintavalmiuksiaan kohderyhmämme itsenäisessä elämässä toteutuu. Olemme pyrkineet opinnäytetyössämme myös aiheen kriittiseen tarkasteluun.

Toteutimme opinnäytetyön aineiston keräämisen kahtena teemahaastatteluna, joista ensimmäinen oli ryhmämuotoinen ja toinen yksilöhaastattelu. Aineiston keräämisen, raportoinnin ja arvioinnin päätteeksi olemme kirjanneet viimeiseen lukuun opinnäytetyöprosessin aikana mieleen nousseita pohdintoja.

2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammalla tarkoitetaan ymmärrys- ja käsityskyvyn alueella olevaa vammaa. Suomen kehitysvammalain (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519) mukaan kehitysvammaiseksi katsotaan henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita. Vammalla tarkoitetaan fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi ihmisen suorituskykyä. Älyllisen kehitysvammaisuuden astetta mitataan vakioiduilla älykkyystesteillä ja niistä saatujen tulosten mukaan ja se määritellään joko lieväksi, keskivaikeaksi, vaikeaksi tai syväksi älylliseksi kehitysvammaisuudeksi. Näiden neljän asteen lisäksi älyllinen kehitysvamma voi olla muun määrittelyn mukainen tai määrittelemätön. On kuitenkin huomion arvoista, että diagnostisella luokittelulla ei luokitella ihmistä vaan ihmisen terveydentilaa ja siihen liittyvien piirteiden, tarpeiden ja aiheiden kuvaamista. (Kaski — Manninen — Pihko 2012: 19-21.)

Uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu ovat kehitysvammaiselle ihmiselle vaikeita, vaikkakin kehitysvammat ovat yksilöllisiä (Matero 2006: 165). Myöhemmin tässä luvussa käsittelemme tarkemmin kehitysvammaisuuden määritelmän haasteita. Kehitysvammaisilla henkilöillä on kaikilla oma persoonallisuutensa, omat vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä. Kasvatus, elämäkokemukset, oppiminen ja elinympäristö vaikuttavat siihen millaiseksi yksilöksi ihminen kasvaa. Suomessa arvioidaan olevan noin 40 000 kehitysvammaista ihmistä, luku perustuu Kansaneläkelaitoksen tilastoihin kehitysvammaisuuden tai siihen liittyvien syiden perusteella myönnettyjen etuuksien saajista. (Matero 2006: 166.)

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmän haasteet

Kehitysvammaisuuden määritelmässä suuri ongelma on sen laaja-alaisuus ja epämääräisyys. Toisiinsa nähden hyvinkin erilaiset ihmiset saavat saman diagnostisen leiman riippumatta siitä, mikä kunkin henkilön toimintakyky on. Kehitysvammaisten ajatellaan herkästi olevan yksi yhtenäinen ryhmittymä, vaikka todellisuudessa, mitä laajempi erilaisuuden kirjo on, sitä suppeammaksi yhdistävien tekijöiden määrä kutistuu (Seppälä 2010: 181). Myös Susanna Hintsala, Heikki Seppälä ja Antti Teittinen (2008) tulevat sa-

man kaltaiseen päätelmään kehitysvammaisuudesta. Heidän mukaansa kehitysvammaiset ihmiset ovat kehitysvammaistettuja. He tarkoittavat tällä sitä, että kehitysvammaisuudesta on tullut tärkein määrittelevä tekijä kehitysvammaisten ihmisten kohdalla. Heidän mukaansa kehitysvammaisuuteen liittyy sellaisia merkityksiä kuin erilaisuus, avun ja hoidon tarve, poikkeavuus, sekä erilaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin muilla. Kehitysvammaisuus yhteisenä nimittäjänä on näin ollen merkitykseltään suurempi kuin sukupuoli, ikä, yksilölliset ominaisuudet ja mieltymykset tai elämäkokemus (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2008: 220).

Kehitysvammaisuuden käsitteellistämiseen vaikuttavat toisaalta myös aika ja tieteenala. Siihen millaisina kehitysvammaisten ihmisten tarpeet ja edellytykset ja heille tarkoitettujen palveluiden tavoitteet, tehtävät ja mahdollisuudet nähdään, vaikuttaa minkä tieteenalan selitysmalleihin milloinkin tukeudutaan. Diagnoosikeskeisyys korostuu silloin kun lääketieteellinen lähestymistapa on vallitseva. Kehitysvammaisuus nähdään tällöin pysyvänä ja lopullisena tilana, joka muodostaa ylitsepääsemättömän esteen oppimiselle ja kehitykselle. Yhteiskuntatieteellinen paradigma korostaa sen sijaan vammaisuuden ja erilaisuuden suhteellisuutta ja muuttuvuutta, yksilön ja ympäristön välistä suhdetta ja vuorovaikutusta, oppimista elämäkaaren eri kehitystehtävissä sekä samankaltaisuutta muihin ihmisiin verrattuna. (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2008: 227). Opinnäytetyösämme lähestymme kehitysvammaisuutta yksilön ja ympäristön välisen suhteen näkökulmasta.

2.2 Kehitysvammaisuus ja toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista, kuten työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista. Toimintakyky käsittää myös kyvyn huolehtia itsestään ja/tai toisista ihmisistä siinä ympäristössä, jossa hän elää ja johon hän osallistuu. Ihmisen toimintakyky on riippuvainen ympäristön myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista. Asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, muiden ihmisten tuella tai erilaisilla palveluilla voidaan tukea ihmisen toimintakykyä ja selviytymistä arjessa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016)

Vammaisuuden yleisluontoinen määrittely ei täten ole riittävä esimerkiksi erilaisten toimenpiteiden tai palveluiden suunnittelemisen tai kehittämisen pohjaksi, vaan tämä edellyttää, että täsmennetään vammaisuuden erilaiset vaikutukset yksilön toimintakykyyn ja

toimintamahdollisuuksiin tavallisissa elämäntoiminnoissa (Räty 2010: 32). Tavalliset elämäntoiminnot ovat sellaisia jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita, joiden voidaan katsoa kuuluvan yleisesti yhteiskunnassa hyväksyttäviin toimintoihin. Tällaisia ovat esimerkiksi asuminen, työssä käyminen, opiskeleminen, liikkuminen, asioiminen, poliittinen osallistuminen ja erilaiset vapaa-ajan toiminnot. (Räty 2010: 35.) Vammaisia kansalaisia ei siis tulisi nähdä yhtenäisenä ryhmänä, vaan kussakin tapauksessa on nähtävä erikseen ne toimintarajoitukset, joita kyseinen vamma tai kehitysvamma aiheuttaa (Räty 2010: 32).

Sosiaalialan työ pyrkii kriittisen tietoisuuden kehittämiseen tarkastelemalla esimerkiksi juuri vammaisuuteen perustuvien erioikeuksien rakenteellisia syitä. Emansipatorisen sosiaalialan työn tavoitteena on asiakkaan elämänhallinta ja itsenäistyminen. Toimintastrategioiden suunnitteleminen rakenteellisten ja henkilökohtaisten esteiden purkamiseksi ovat näin ollen tärkeä osa sosiaalialan työtä. (International Federation of Social Workers 2014.) Vamman sijaan sosiaalialan ammattilaisten tulisi näkemyksemme mukaan tunnistaa nimenomaan ne muut tekijät, jotka mahdollisesti rajoittavat henkilön toimintakykyä estäen täysivaltaisen yhteiskunnan jäsenyyden. Tällaisia tekijöitä voivat esimerkiksi olla riippuvuus muista ihmisistä, ennakkoluulot ja/tai syrjintä.

2.3 Esteettömyys mahdollistajana

Koemme, että sosionomin työn kannalta on erityisen kiinnostavaa tarkastella kehitysvammaisuutta juuri toimintakyvyn ja esteettömyyden näkökulmasta. Esteettömyydellä tarkoitetaan tässä kontekstissa ympäristön esteettömyyttä, joka luo mahdollisuuksia toimintaan ja yhteiskuntaan osallistumiseen ja osallisuuteen. Yhteiskuntaan osallistumisella tarkoitetaan esimerkiksi työntekoa, asiointia, opiskelua, sosiaalisia suhteita tai selviytymistä sosiaalisista tilanteista (Kempainen 2010: 135).

Kansainvälisessä vammaisuutta koskevassa keskustelussa ja tutkimuksessa esteettömyyden käsite on laajemmin tullut käyttöön 1960- ja 1970-luvuilla, ja se on liitetty jopa kansalaisoikeuksiin. Yhdysvalloissa vammaispolitiikkaa on hahmotettu kolmivaiheisena, joista ensimmäisen vaiheen muodosti tulonsiirtopolitiikka. Tulonsiirtopolitiikka on riskeihin vastaamista käsittäen sosiaaliturvan ja vammaisvakuutukset (Kempainen 2010: 135-136). Etenkin toisen ja kolmannen vaiheen teemat ovat opinnäytetyömme kannalta merkittäviä, sillä niihin liittyy yksilöllisten mahdollisuuksien luominen. Toinen vaihe käsittelee taitojen rikastuttamista kuntoutuksen ja koulutuksen muodossa. Tämä näyttäytyy

opinnäytetyömme asiakasryhmän elämässä esimerkiksi mahdollisuutena opiskella. Kolmannessa vaiheessa keskiössä ovat kansalaisoikeudet. Siinä vammaisuutta ei nähdä yksilön ominaisuutena, vaan yksilön ja ympäristön suhteena. Yksilön, ympäristön ja yhteisön suhteena esteettömyys aikaansaa sosiaalisia mahdollisuuksia (Kemppainen 2010: 136). Näemme vaikuttamisen omissa asioissa sekä valinnan vapauden liittyvän vahvasti juuri yksilön ja ympäristön välisiin suhteisiin. Yksilön kiinnittyessä johonkin yhteisöön ja hänen tuntiessa osallisuutta, on hänellä näkemyksemme mukaan mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä liittyvässä päätöksenteossa ja tehdä omaan elämänsä kulkunsa myönteisesti vaikuttavia valintoja.

3 Kehitysvammaisten asuminen

Kehitysvammaisten ihmisten asumisessa painotetaan yhä enemmän asumisen yksilöllisyyttä ja valinnanvapautta. Asumisen laatuun on kiinnitetty kasvavaa huomiota viime vuosina ja Suomessa on tehty sen eteen arvokasta kehittämistyötä. Valtioneuvosto teki vuoden 2012 marraskuussa periaatepäätöksen kehitysvammaisten laitosasumisen lakkauttamisesta, joka kumosi aikaisemman, vuoden 2010 periaatepäätöksen, jossa linjattiin laitospaikkojen vähentämisestä. Uudempi periaatepäätös linjaa, että laitosasuminen lakkautetaan Suomessa asteittain. Päämäärä on, että vuoden 2020 jälkeen kukaan kehitysvammaisen ei asu laitoksessa. (Verner 2016a.) Kehitysvammalaitosten hajauttamisessa ja yksilöllisempien asumismuotojen kehittämisessä on toki maailmanlaajuisestikin tunnistettuja vammaispoliittisia haasteita. Siirtyminen yksilöllisempään asumiskulttuuriin edellyttää kehitysvammaisten ihmisten aseman vahvistamista sekä sitä, että heidän perustusoikeudet toteutuvat Suomessa. (Niemi – Brandt 2008: 28.)

3.1 Oikeus yksilölliseen asumiseen

Oikeus yksilölliseen asumiseen on perusteltavissa Suomen lainsäädännöllä. Perustuslakiin on kirjattu kaikille kuuluvat perusoikeudet, joita ovat muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus elämään, sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus, ja yksityiselämän suoja. (Suomen perustuslaki 731/1999.) Kunnan on järjestettävä kehitysvammaisen asuminen joko kehitysvammalain tai vammaispalvelulain nojalla. Jokainen kehitysvammaisen henkilö on oikeutettu saamaan tarvitsemansa asu-

mispalvelut kehitysvammalain perusteella, sillä laki ei edellytä vaikeavammaisuutta. Tärkeintä on, että asuminen järjestetään asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.)

Suomi ratifioi YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen 10. päivä kesäkuuta 2016. Sopimus täydentää jo voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia. Sillä vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuuluminen myös vammaisille henkilöille. Tämä takaa heille mahdollisuuden nauttia näistä oikeuksista ja vapauksista täysimääräisesti ilman syrjintää. Näiden oikeuksien edistämiseksi keskeistä on laaja-alainen vammaisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltäminen, sekä yhdenvertaisen kohtelun periaate. (Suomen YK-liitto 2015: 4.) YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen pöytäkirjaan (2015) on kirjattu, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa, sekä se missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä. Erityistä tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden saatavissa on oltava valikoima kotiin annettuja palveluita sekä asumis- ja laitospalveluita. (Suomen YK-liitto 2015: 42.)

3.2 Laitospurusta kohti normalisaatiota ja integraatiota

Normalisaation ja integraation ihanteet ovat olleet vallalla Suomen kehitysvammahuollossa jo ainakin kahden vuosikymmenen ajan. Laitoksia on purettu ja kehitysvammaisia ihmisiä varten on rakennettu niin asuntoja kuin työ- ja päivätoimintamahdollisuuksia muiden ihmisten joukkoon. (Seppälä 2010: 186.) Laitospurun myötä yhä useampi kehitysvammainen henkilö asuu omassa kodissaan. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että vaikka kehitysvammaisten ihmisten asumisen ulkoiset puutteet muuttuivat, se ei ole välttämättä riittänyt tuomaan suurtakaan muutosta kehitysvammaisten henkilöiden asemaan palveluiden käyttäjinä eikä henkilökunnan ja asukkaiden väliseen suhteeseen. Henkilökunnan työtavat sekä suhteet asukkaisiin voivat säilyä samanlaisina kuin laitoksissa, vaikka ulkoiset puutteet muuttuisivatkin. (Seppälä 2010: 188-189.)

Susanna Hintsala, Heikki Seppälä ja Antti Teittinen (2008: 219) ovat lähestyneet teemaa työkäytäntöjen kautta ja näkevät kehitysvammaisten ihmisten asumisjärjestelyissä kritiikin aihetta. Heidän mukaansa ryhmäkotien, kuten kaikkien muidenkin taloushallinnollisten kehitysvammaorganisaatioiden ylläpidot noudattelevat edelleen laitospäivätoimintamallin hallittua kokonaisuutta. Laitosmaisuus ymmärretään tässä kontekstissa pyrkimyksenä toimi-

vaan organisaatioon, ensisijaisesti teknisenä kysymyksenä eikä niinkään kodin eli yksilöllisen asumisen moniarvoisena ja kulttuurisena tukemisena. Hintsala, Seppälä ja Teittinen (2008: 220.) tuovat myös esille, että asumisyksiköiden työnjohto on enemmän muodollista kuin sisällöllistä ja henkilökunnan vastuut sekä toimintavaltuudet on usein määritelty epätarkasti. He mainitsevat epämääräisyyden näyttäytyvän esimerkiksi siinä, mikä on asukkaille sallittua ja mikä heiltä kiellettyä. Hallinnolliset ja taloudelliset syyt muodostuvat heidän mukaansa usein esteiksi mahdollisille uusille ratkaisuille. Edellä mainitut seikat ovat esimerkkejä niistä rakenteellisista tekijöistä, jotka vaikuttavat ryhmäkodeissa asuvien kehitysvammaisten ihmisten elämään aiheuttamalla hyvinvointivajetta sekä heikentämällä heidän psykososiaalista hyvinvointiaan. (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2008: 220.)

3.3 Asumisen monet eri muodot

Kehitysvammaisten asumispalveluiden vaihtoehdot jaetaan kolmeen muotoon; autettuun, ohjattuun ja tuettuun asumiseen. Autettu asuminen sopii henkilölle, joka tarvitsee paljon apua, hoitoa, ohjausta ja tukea päivittäisissä elämäntoiminnoissaan. Autetussa asumisessa henkilökunta on paikalla vuorokauden ympäri. Ohjattu asuminen sopii henkilölle, joka tarvitsee jonkin verran apua, tukea ja ohjausta päivittäisissä toiminnoissaan. Ohjatussa asumisessa henkilökunta ei ole paikalla öisin. Tuettu asuminen sopii melko itsenäiselle henkilölle ja apua, tukea ja ohjausta järjestetään muiden tukipalvelujen turvin. (Helsingin kaupunki 2016.) Opinnäytetyömme toimintaympäristönä toimii asunto-ryhmä, joka on ohjattua asumispalvelua.

Ryhmässä asumista voidaan järjestää joko kehitysvammalain tai vammaispalvelulain mukaisesti. Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen on tarkoitettu vaikeavammaisille henkilöille. Asumisyksiköitä kutsutaan tavallisesti ryhmäkodeiksi tai asuntoloiksi. Opinnäytetyömme on toteutettu asuntoryhmässä. Asuntoryhmä tarkoittaa lähekkäin, esimerkiksi samaan pihapiiriin tai opinnäytetyömme toimintaympäristön tapauksessa samaan rappuun rakennettuja erillisiä asuntoja. Ryhmäkoteja ja asuntoryhmiä ylläpitävät muun muassa kunnat ja erilaiset yksityiset palveluntuottajat. Asuntoa haetaan kunnan sosiaalitoimen kautta. (Vernerinen 2016b.)

Asumisvaihtoehtoja arvioitaessa otetaan huomioon, mitä apua, hoitoa, ohjausta ja tukea kehitysvammaisen henkilö tarvitsee suoriutuakseen arjesta. Asumismuodon valinnassa

tulee huomioida myös kehitysvammaisen henkilön omat toiveet. Osa kehitysvammaisista henkilöistä haluaa asua yhteisöllisesti, mutta tällöinkin henkilön tulisi saada itse valita, kenen kanssa hän asuu. (Vernerinen 2016b.)

Nimitykset autettu, ohjattu ja tuettu asuminen ovat tosin jäämässä vanhanaikaisiksi. Tavoitteena tulisi olla tilanne, jossa ihminen ei joudu muuttamaan avuntarpeen muuttuessa, vaan palvelut joustavat ja niitä räätälöidään asukkaan tarpeiden mukaan. (Vernerinen 2016b.)

4 Aikuistuminen ja itsenäistyminen

Aikuisuus voidaan jakaa varhaisaikuisuuden (20-40 vuotta), keskiaikuisuuden (40-65 vuotta) ja näitä seuraavaan myöhäsaikuisuuden ikävaiheisiin. Aikuisuuteen siirtyminen määritellään tavallisesti kolmen pääkriteerin avulla; vastuun ottaminen omasta itsestä, itsenäinen päätöksenteko ja taloudellinen itsenäisyys. (Nurmi – Ahonen – Lyytinen – Lyytinen – Pulkkinen – Ruoppila 2014: 178) Opinnäytetyössämme olemme keskittyneet varhaisaikuisuuden ikävaiheeseen, sillä haastattelemiemme henkilöiden ikäjakauma oli 23-31 vuotta.

4.1 Aikuistumisen ja itsenäistymisen määritelmä

Aikuistumiseen ja aikuisuuteen liittyy vahvasti itsenäisyyden mielikuva. Itsenäisyydellä tarkoitetaan tässä kontekstissa taloudellisen riippumattomuuden lisäksi myös mahdollisimman omatoimista suoriutumista jokapäiväisistä elämäntoiminnoista sekä mahdollisimman suurta riippumattomuutta muista ihmisistä. Itsenäistyminen nähdään olennaisena ja väistämättömänä osana varhaisaikuisuuteen siirtymistä. Jokaisella nuorella on tavallisesti halu itsenäistymiseen ja omannäköiseen, mielekkääseen elämään. Itsenäistymällä nuoren on mahdollista kehittää itseään omien voimavarojensa ja edellytystensä mukaisesti. Itsenäistyminen on yksilöllinen ja moniulotteinen prosessi. Prosessin kulku riippuu esimerkiksi yksilön perhetaustasta, perheen rakenteesta, nuoren sukupuolesta, hänen suhteistaan ympäröiviin yhteisöihinsä, murrosiästä, aivojen kehityksestä, harrastuksista sekä eettisistä ja uskonnollisista arvoista. (Sinkkonen 2010: 63.)

Aikuisuus ei tarkoita ihmisen elämässä lopullista tilaa, pysyvää lapsuuden jatketta, eikä tietyn kykytason saavuttamista. Aikuisuus nähdään jatkuvan muuttumisen ja kasvamisen prosessina. Aikuisuuden taival on täynnä sosiaalista ja yhteiskunnallista toimimista perheessä, työelämässä, ystävien ja harrastusten parissa. Yksilö etsii maailmassa sellaista paikkaa, jossa juuri hänen kykynsä ja taipumuksensa pääsisivät oikeuksiinsa. (Dunderfelt 2011: 97.) Aikuisuuden kehitysvaiheet ovat suurelta osin yritystä seisoa omilla jaloillaan sekä löytää maailman moninaisuudesta ja omasta sisäistetyistä persoonallisuudesta todellinen oma itsensä. Aikuistuessaan ihminen pyrkii löytämään omat tavoitteensa, kykynsä ja oman yksilöllisyytensä. (Dunderfelt 2011: 106.)

Ihmisten mahdollisuudet ja kyvyt itsenäistyä ja olla itsenäisiä vaihtelevat. Itsenäistymisessä itsenäistä suoriutumista tärkeämpänä ulottuvuutena voidaan nähdä eräänlainen sisäinen riippumattomuus, autonomia. Autonomia tarkoittaa olemassa olemista omilla ehtoillaan, omana itsenään ja oman erillisyyden kokemista. Näin ymmärrettyä itsenäisyyttä ei voida riistää henkilöltä, joka muuten elämässään olisi riippuvainen toisten ihmisten avusta tai tuesta päivittäisissä elämäntoiminnoissaan. (Paavola 2006: 18).

4.2 Kehitysvammaisen henkilön itsenäistymisen ja aikuisuuden erityispiirteistä

Vammaisen nuoren osalta itsenäistymisprosessi on usein vaikeampi kuin valtaväestöön kuuluvan nuoren, koska vamma itsessään voi aiheuttaa jo monia rajoitteita nuoren ja hänen perheensä elämässä. Kehitysvammaliiton tutkimuksessa vammaisten arkielämästä ja itsemääräämisestä Susan Eriksson (2008) on todennut, että vammaisen henkilön elämä on hänen lähiympäristössään jo heti lapsuudesta lähtien erilaisen yksilön elämää.

Erikssonin (2008: 50-51) mukaan erilaisuus tai poikkeavuus ilmentää perustavalla tavalla vammaisen henkilön suhdetta sosiaaliseen ympäristöönsä, omaan asuinpaikkaansa ja sen tarjoamiin palveluihin sekä kulttuuriinsa ja kansalaisuuteensa. Lapsuuden ja aikuisuuden rajat voivat sekoittua kehitysvammaisen ihmisen elämässä. Omat vanhemmat muodostavat kehitysvammaisille ihmisille turvallisen elinpiirin, jonka ympärille kietoutuvat useat elämäkäytännöt. Itsenäistyminen ei ole kaikkien toivomuksissa ainaakaan siinä merkityksessä, että muutettaisiin pois kotoa, vaan välitön yhteys vanhempiin halutaan säilyttää asumisen ja jokapäiväisen arjen tasolla. Kehitysvammaista ohjataan mahdollisimman suureen autonomiaan unohtamatta yksilön tuen ja turvallisuuden tar-

vetta. On huomioitava kuitenkin ylikorostuneen turvallisuuden tavoittelun elämää rajoittava näkökulma. Liika turvallisuuden tavoittelu voi rajoittaa elämää sekä tehdä siitä kontrolloitua ja suojeltua. Liiallinen riskien ja virheiden välttäminen rajoittaa yksilön toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksia. (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2008: 221.)

Yksilöä tulisi tukea yhteisön jäsenyyteen unohtamatta yksilöllisyyden ja persoonallisuuden tukemista (Matero 2006: 199). Kehitysvammaisen henkilön kohdalla itsenäistymisen prosessin ja aikuisuuteen kasvamisen tukemisessa on huomioitava ikätason mukainen elämän malli. Kehitysvammaisen henkilö tarvitsee vielä aikuistuttuaankin muiden ihmisten apua, ohjausta ja tukea monissa käytännön asioissa. Myös psyykkisen tuen tarve tulee huomioida. Lisäksi on pyrittävä löytämään tasapaino mahdollisimman suuren itsenäisyyden ja välttämättömän riippuvuuden välillä. Arki on paras mahdollistaja normalisaation eli tavallisen elämän, osallistumisen, vuorovaikutuksen, valinnanvapauden, aikuisuuden ja itsenäisyyden tukemiseen. Keskeisiä elämänlaatuun ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ovat asuminen ja yhteisössä toimiminen, työ tai muu päivittäinen toiminta, harrastukset ja vapaa-ajan vietto. (Kaski ym. 2009: 222-223.)

5 Inhimilliset toimintavalmiudet

Hyvinvointipolitiikan keskiössä on perinteisesti ollut ajatus siitä, että kansalaisilla tulisi olla mahdollisimman tasa-arvoiset edellytykset tavoitella hyvinvointia. Yhteiskuntafilosofit Amartya Sen ja Martha Nussbaum ovat arvioineet tekijöitä, jotka mahdollistavat oikeudenmukaisen hyvinvoinnin toteutumista yhteiskunnassa. (Björklund–Sarlio–Siintola 2010: 37.)

5.1 Inhimillisten toimintavalmiuksien teorian lähtökohdat

Inhimillisten toimintavalmiuksien teorian (jatkossa toimintavalmiuksien teoria) juuret ovat kaukana antiikin Kreikassa, sillä jo Aristoteles määritteli aikanaan hyvää elämää toiminnan kautta. Hänen mukaansa hyvä elämä on hyvää toimintaa siinä yhteisössä, jossa ihminen elää. Aristoteleen mukaan ihminen ei voi olla onnellinen, mikäli hän ei pääse toteuttamaan itseään, omia taitojaan ja kykyjään. Yhteisön tulisi tarjota ihmisille aitoja mahdollisuuksia toteuttaa toimintakykyään yhteisön hyväksi eli kohti hyvää päämäärää.

Aristoteleen mukaan tämä voi mahdollistua vain, jos olosuhteet ovat suotuisat. Yhteiskunnan ja siinä toteutettavan politiikan tärkein tehtävä tulisikin olla suotuisten olosuhteiden luominen. Tästä samasta olettamuksesta lähtee myös toimintavalmiuksien teoria. (Nussbaum 2011: 123–128.)

Nussbaum (2000) on kehittänyt toimintavalmiuksien teoriaa etenkin vajaakuntoisten, vammaisten sekä muiden yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien ihmisryhmien kannalta. Hänen mukaansa yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta tulisi arvioida sen mukaan, miten edellä mainitut ryhmät, sekä heidän tasa-arvoiset toimintavalmiutensa on huomioitu. Nussbaum pitää näiden ryhmien kohtelua oleellisena oikeudenmukaisuuden toteutumisen kannalta, kun muissa oikeudenmukaisuusteorioissa nämä ryhmät ovat rajattu teorioiden ulkopuolelle tai jätetty huomioimatta (Herne 2012: 189). Toimintavalmiuksien teoria sopii näkemyksemme mukaan erityisen hyvin opinnäytetyömme aiheeseen, sillä kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat tukea ja ohjausta, joiden avulla voidaan edistää toimintavalmiuksien toteutumista.

5.2 Hyvän elämän minimivaatimukset

Toimintavalmiuksien teorian päähuomio keskittyy siihen, miten institutionaalisten rakenteiden kautta voidaan tukea inhimillisiä toimintavalmiuksia ja edistää ihmisen vapautta sekä mahdollisuuksia elää omanlaistansa hyvää elämää. On huolehdittava siitä, että ihmiset pääsevät hyödyntämään tarjottuja resursseja ja, että institutionaaliset rakenteet ja olosuhteet edistävät ihmisten toimintavalmiuksia. Pelkkä resurssien tasa-arvoinen jakaminen ei siis riitä, sillä ihmisillä on erilaiset tarpeet resursseille ja erilaiset kyvyt käyttää niitä. (Björklund–Sarlio–Siintola 2010: 37–41.) Nussbaum liittää toimintakykyihin tietyn kynnystason, jonka alapuolella ei voida puhua ihmisarvoisesta elämästä. Määrätyt toimintavalmiudet on taattava kaikille, eikä yhden puutetta voi korvata jollain toisella. (Herne 2012: 188.)

Sisäisen kyvykkyytensä lisäksi ihmisellä tulisi olla suotuisat ulkoiset olosuhteet ja aineelliset resurssit voidakseen toteuttaa jotakin toimintavalmiutta. Vapaus valita nähdään toimintavalmiuksien teoriassa yhtenä keskeisimpänä hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Toimintavalmiuksien teorian mukaan kansalaisten tulee vapaasti voida määritellä oman elämänsä sisältö ilman, että sitä määritellään ulkoapäin. Nussbaum (2007) näkee, ettei ihmisen voida katsoa olevan tosiasiallisesti vapaa, mikäli hänellä ei ole riittävästi erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja toimia niissä institutionaalisissa rakenteissa, joissa hän

elää. Jokaiselle tulisikin instituutioiden toimesta taata samanlaiset mahdollisuudet ja reilu kohtelu. (Nussbaum 2007: 308-309.)

Martha Nussbaum (2000) on esittänyt inhimillisten toimintavalmiuksien keskeisimmiksi osa-alueiksi kymmenen tekijää. Näitä tekijöitä voi hänen mukaansa kehittää ja muokata maailman muuttuessa. Nussbaum (2000) esittämät toimintakyvyt määrittelevät hänen mukaansa inhimillisen elämän perusedellytykset riippumatta yksilön kulttuurisesta taustasta, tavoitteista tai käsityksestä hyvästä elämästä (Herne 2012: 191). Nussbaum (2000) listaa seuraavat kymmenen toimintakykyyn vaikuttavaa osa-aluetta;

1. *Elämä* - Mahdollisuus elää normaalin pituinen ja ihmisarvoinen elämä
2. *Fyysinen terveys* - Mahdollisuus elää terveenä, mikä sisältää lisääntymiseen tarvittavan terveyden. Riittävä ravinnonsaanti ja tarpeellinen suoja.
3. *Fyysinen koskemattomuus* - Mahdollisuus liikkumisenvapauteen, väkivallaton ympäristö, mahdollisuus tyydyttävään sukupuolielämään ja valinnanvapaus lisääntymisestä.
4. *Aistit, mielikuvitus ja ajattelu* - Mahdollisuus käyttää kaikkia aistejaan, mahdollisuus omaan päättelyyn ja ajatteluun. Mielenpitemien ilmaisun vapaus.
5. *Tunteet* - Mahdollisuus luoda tunnesiteitä ja rakastaa. Mahdollisuus tunteiden ilmaisuun.
6. *Käytännöllinen päättely* - Omantunnon ja uskonnonvapauden takaaminen. Mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja suunnitella omaa elämänkaarta ja elämää.
7. *Yhteenkuuluvuus* - Mahdollisuus elää yhteydessä toisiin ihmisiin aidossa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Mahdollisuus huolehtia muista. Mahdollisuus kunnioittaa itseään ja luottaa muiden kunnioitukseen ja samanarvoisuuteen. (sis. rodullisen, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, etnisen taustan, kastin, uskonnon ja kansallisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän)
8. *Muut lajit* - Mahdollisuus elää siten, että välittää eläimistä, kasveista ja luonnosta.

9. *Leikki* - Mahdollisuus nauruun, leikkiin ja virkistystoiminnan nauttimiseen.

10. *Hallinta, työ- ja omistusoikeus* - Mahdollisuus osallistua poliittiseen toimintaan, joka koskettaa omaa elämää. Mahdollisuus omaisuuteen, omistuksen oikeus tasavertaisesti muiden kanssa (sis. mahdollisuus työnhakuun tasavertaisesti muiden kanssa). Mahdollisuus ihmisarvoiseen työskentelyyn ja mielekkäisiin suhteisiin ja keskinäiseen kunnioitukseen muiden yhteisössä työskentelevien kanssa.

5.3 Inhimillisten toimintavalmiuksien teoria opinnäytetyössämme

Rakensimme opinnäytetyömme tutkimuskysymykset toimintavalmiuksien teorian ympärille. Pyrimme selvittämään, kuinka Nussbaumin (2000) listaamat tekijät näkyvät tai toteutuvat opinnäytetyömme kohderyhmän elämässä itsenäistymisprosessin aikana. Voidakseen toteuttaa jotakin toimintavalmiutta yksilöllä tulee olla sisäisen kyvykkyytensä lisäksi suotuisat ulkoiset olosuhteet ja aineelliset resurssit tälle toiminnalle (Björklund – Saarlo-Siintola 2010: 41). Opinnäytetyömme kohderyhmällä nämä ulkoiset olosuhteet ja aineelliset resurssit voidaan nähdä esimerkiksi arkielämän onnistumisen takaavana riittävänä ohjauksena ja asuntoryhmä-tyyppisen asumisen mahdollistavana toimitilana.

On huomioitava, että Nussbaumin (2000) esittämät tekijät tai osa-alueet eivät velvoita ihmisiä toimimaan tietyllä tavalla. Ihmiset voivat käyttää tai olla käyttämättä teorian tarjoamia mahdollisuuksia. Pääasia oikeudenmukaisen hyvinvoinnin toteutumisessa on, että nämä mahdollisuudet olisivat saatavilla. Edellä mainitut tekijät eivät esimerkiksi velvoita ihmisiä toteuttamaan seksuaalisuuttaan tai tyydyttämään ravinnontarvettaan (Herne 2012: 191). Tästä syystä emme opinnäytetyössämme lähteneet selvittämään mitkä esitetyistä tekijöistä kohderyhmämme elämässä täyttyvät vaan ennemminkin sitä, onko kohderyhmällämme ollut itsenäistymisprosessissa ja sen jälkeen itsenäisessä asumisessa mahdollisuutta toteuttaa ja käyttää kaikkia Nussbaumin mainitsemia toimintakykyjä.

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme on toteutettu helsinkiläisessä asuntoryhmässä. Asuntoryhmän nimi on pidetty salassa haastateltujen henkilöiden anonymiteetin varmistamiseksi. Tutkimusetiikassa korostuu hyvin vahvasti tutkittavien anonymiteetti. Tutkijoiden on taattava, ettei aineisto joudu vääriin käsiin, eikä tutkimukseen osallistuvien anonymiteettisuoja rikota missään vaiheessa. (Vilkkä 2005: 35.) Kaikki asukkaat ovat muuttaneet asuntoryhmään lapsuudenkodeistaan. Kyseessä on kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu.

6.1 Opinnäytetyön toimintaympäristö ja kohderyhmä

Asuntoryhmä on koti 12 kehitysvammaiselle nuorelle aikuiselle. Asukkaat ja heidän perheensä olivat aktiivisesti mukana asuntoryhmän suunnittelussa. Asukkaiden suunnitellulle asettamia toiveita käsiteltiin ensin käyttäjä-kokouksissa, jonka jälkeen ne vietiin eteenpäin suunnittelukokouksiin. Suunnittelussa huomioitiin asukkaiden yksilölliset tarpeet ja osallistumismahdollisuudet. Asukkaat ovat iältään 23-31 –vuotiaita. Heillä on kehitysvammansa lisäksi epilepsiaa, diabetesta, haastavaa käyttäytymistä ja peliriippuvuutta. Kaikki nuoret käyvät säännöllisesti työtoiminnassa, työssä tai koulussa.

Ohjaajien työ painottuu iltoihin ja viikonloppuihin. Henkilökunta on paikalla arkisin klo 7 - 23.00 ja viikonloppuisin klo 8.00 - 23.00. Aamuvuorossa on paikalla yksi ohjaaja ja ilta-vuorossa kaksi ohjaajaa. Yöhoidosta vastaa Palmian virtuaalihoito. Virtuaalipalvelua varten kolmella asiakkaalla on asunnossaan tabletti, joilla he saavat tarvittaessa yhteyden virtuaalihoitajaan. Asukkaat voivat tarvittaessa ottaa yhteyttä Palmian virtuaalihoitoon myös aulassa olevan tabletin kautta.

Henkilökunta koostuu viidestä vakituisesta työntekijästä, joista kaksi on sosionomeja ja kolme lähihoitajaa. Ohjaajien tehtäviin kuuluu nuorten tukeminen niissä arkielämän tilanteissa, missä kukin yksilönä tarvitsee tukea. Nuoret opettelevat asumaan omissa kodeissaan mahdollisimman itsenäisesti. Keskeisenä teemana on nuorten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Myös perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää.

6.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kerätä kohderyhmältämme kokemuksia itsenäistymisen prosessista ja itsenäistymisen tuomista muutoksista elämänlaatuun. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiksi tarkentui opinnäytetyöprojektin edetessä kaksi kysymystä;

1. Kuinka itsenäistyminen ja itsenäistymisprosessi on vaikuttanut kohderyhmämme elämänlaatuun?
2. Kuinka yksilöiden mahdollisuus toteuttaa inhimillisiä toimintavalmiuksia kohderyhmämme itsenäisessä elämässä toteutuu?

Opinnäytetyöprojektimme alusta asti oli selvää, että halusimme haastatella kohderyhmänä juuri asuntoryhmässä asuvia kehitysvammaisia henkilöitä, emmekä esimerkiksi heidän vanhempiaan tai asumisryhmän ohjaajia. Tarkoituksenamme oli saada kehitysvammaisilta itseltään kokemuksia itsenäistymisprosessin kulusta ja itsenäisestä elämästä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa käyttökelpoista tietoa asumisryhmän ohjaajille ja haastateltujen vanhemmille. Halusimme nostaa esiin kohderyhmän henkilökohtaisia näkökulmia ja ajatuksia itsenäistymisestä ja itsenäisestä elämästä. Halusimme tuoda esille heidän kokemuksiaan asumisryhmän ja ohjauksen hyvistä käytänteistä, sekä mahdollisista epäkohdista, jotta tätä tietoa olisi mahdollista hyödyntää tulevaisuudessa työn kehittämiseen.

6.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin. Kvalitatiivinen tutkimus on todellisen elämän sekä kokemusten kuvaamista ja se tuo esiin tutkittavien henkilöiden havaintoja ja kokemuksia. Kvalitatiiviset menetelmät soveltuvat hyvin käyttäytymisen syiden kuvaamiseen. (Hirsjärvi-Remes — Sajavaara 2009: 161.) Opinnäytetyömme tarkoitus oli kuvata kehitysvammaisten nuorten aikuisten itsenäistymisen kokemuksia ja näin ollen kvalitatiivinen tutkimus soveltui aiheeseemme. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun, sillä näimme sen palvelevan opinnäytetyön tavoit-

teita parhaiten. Ottaen huomioon opinnäytetyömme kohderyhmän ja tutkimuskysymyksemme näimme parhaaksi, ettei haastattelussa ole ennalta liian tarkoin aseteltuja kysymyksiä. Koimme, että liian tarkasti rajattu haastattelurunko olisi saattanut ohjailla haastateltavien vastauksia. Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan teemahaastattelussa osallistuja voi kertoa ajatuksistaan avoimesti ja vapaamuotoisesti, jolloin vastauksissa voidaan nähdä haastateltavien oman äänen kuuluminen. Teemahaastattelu mahdollistaa myös tarkentavien kysymysten esittämisen, sillä sitä ei ole sidottu liian strukturoituihin haastattelukysymyksiin. (Eskola — Suoranta 2008: 87). Myös nämä edellä mainitut seikat puolsivat teemahaastattelun valintaa.

Helsingin kaupunki myönsi opinnäytetyöllemme tutkimusluvan lokakuussa 2016. Tulevista kahdesta haastattelutilanteesta informoitiin haastateltaville asuntoryhmän ohjaajien kautta ja asuntoryhmän ilmoitustaululle laaditulla kutsulomakkeella (Liite 1). Haastattelut asuntoryhmässä suoritettiin marraskuussa 2016, viikoilla 44 ja 46. Haastattelupäiviksi valikoitui sunnuntait, sillä silloin asukkaat ovat asuntoryhmän ohjaajien mukaan varmimmin paikalla.

Ensimmäinen haastattelu oli ryhmämuotoinen ja toisen haastattelukerran toteutimme yksilöhaastatteluina. Päädyimme toteuttamaan ryhmähaastattelun ensin, sillä ajattelimme, että näin ollen tutkimukseen osallistumisen kynnyks madaltuisi. Lisäksi ajattelimme, että ryhmähaastattelusta saatujen vastausten perusteella olisi helpompi tehdä tarkentavia kysymyksiä yksilöhaastatteluja varten. Haastattelurunko oli sama molemmilla haastattelukerroilla, mutta yksilöhaastatteluissa meillä oli mahdollisuus saada haastateltavilta tarkempia vastauksia kysymyksiä syventämällä. Annoimme kaikille asukkaille mahdollisuuden osallistua sekä ryhmä-, että yksilöhaastatteluihin. Jokainen haastatteluun osallistunut oli puhetaitoinen ja suomen kielellä kommunikoi. Tämä helpotti työtämme haastattelun osalta, sillä emme joutuneet miettimään puheelle vaihtoehtoisia kommunikaatiota-
poja. Haastattelutilanteissa tavoitteinamme oli pitää kieli mahdollisimman selkeänä sekä kysymykset ymmärrettävinä.

Haastattelumenetelmänä käyttämämme teemahaastattelu on tyyliltään puolistrukturoitu. Ominaista puolistrukturoidulle haastattelulle on, että tutkija päättää etukäteen teemat, joiden ympärille haastattelu rakentuu. Haastattelurunko ei kuitenkaan saa olla liian strukturoitu, jotta haastateltavien omat ajatukset ja kokemukset aiheesta tulisivat esiin. Teemahaastattelulle on siis ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan näin ollen tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 47–48; Routio 2007.) Teemahaastattelun valintaa puolsi

myös se, että kaikki haastateltavamme olivat puhetaitoisia, mutta eivät osanneet lukea ja näin ollen esimerkiksi lomakehaastattelu ei olisi onnistunut.

Ryhmähaastatteluun osallistui kymmenen henkilöä, joista kuusi oli naisia ja neljä miehiä. Ryhmähaastattelutilanteessa oli neljä - viisi selvästi aktiivisempaa osallistujaa, mutta jokainen ryhmähaastattelussa paikalla ollut vastaaja osallistui keskusteluun vähintään muutamilla sanoilla. Ryhmähaastattelu kesti noin yhden tunnin ja se suoritettiin yhteisessä tilassa. Paikalla ei ollut haastateltavien tai haastattelijoiden lisäksi muita henkilöitä. Haastattelutilanteessa oli keksi- ja limonaditarjoilu.

Yksilöhaastatteluihin osallistui kahdeksan henkilöä. Heistä seitsemän oli osallistunut myös ryhmähaastatteluun. Yksilöhaastattelut kestivät noin viisitoista minuuttia haastateltavaa kohti. Yksilöhaastattelut toteutettiin vastaajien omassa asunnoissa niin, ettei paikalla ollut ulkopuolisia. Kiitokseksi haastatteluun osallistumisesta, olimme hankkineet jokaiselle vastaajalle raaputusarvan.

Toinen meistä oli tehnyt satunnaisia työvuoroja kyseiseen asuntoryhmään. Tästä syystä jaoimme haastatteluissa roolit niin, että haastateltaville tutumpi henkilö otti enemmän tarkastelijan ja kirjaajan roolia.

Sekä ryhmä-, että yksilöhaastattelut nauhoitettiin. Tällä tavoin haastattelu saatiin sujumaan ilman katkoja ja mahdollisimman luontevasti ja vapautuneesti. Kun haastattelu nauhoitetaan, saadaan kommunikaatiotapahtumasta säilytetyksi olennaisia seikkoja (Hirsjärvi - Hurme 2000: 92). Nauhurin käytöstä keskusteltiin, sen toimintaa selitettiin ja itse nauhuriin tutustuttiin haastateltavien kanssa etukäteen. Lisäksi jokainen vastaaja täytti suostumuslomakkeen opinnäytetutkimukseen osallistumisesta (Liite 2.).

Painotimme kaikissa työmme vaiheissa haastatteluihin osallistumisen vapaaehtoisuutta. Osallistuminen tutkimukseen on aina vapaaehtoista ja sen nauhoittamisesta tai kuvaamisesta tulee kertoa tutkittaville aina ennen tutkimukseen osallistumista (Kuula 2006: 106). Kerroimme haastateltaville, että heillä on mahdollisuus keskeyttää haastattelutilanne niin halutessaan ja myös poistua siitä. Tutkimukseen osallistumisesta voi kieltäytyä, vaikka olisi jo siihen aiemmin suostunut. Tutkija ei saa painostaa haastateltavaa jatkamaan haastattelua. Jotkut haastattelukysymykset saattavat haastateltavasta tuntua liian henkilökohtaisilta tai tunkeilevilta. Tutkijan tulee siis myös varautua siihen, ettei saa kaikkiin kysymyksiinsä vastausta. (Mäkinen 2006: 95.)

Haastattelujen teemat olimme miettineet etukäteen Martha Nussbaumin (2007) inhimillisten toimintavalmiuksien teorian pohjalta. Teemoja olivat vaikuttaminen, itsenäinen elämä sekä elinympäristö ja arki. Vaikuttaminen piti sisällään itsemääräämisoikeuteen ja omista asioista vaikuttamisen mahdollisuuksiin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Itsenäiseen elämään liittyi itsenäistymisen seurauksena tapahtuneiden muutosten pohdintaa. Elinympäristö teemana käsitti arkielämän ja yhteisöt - työhön, vapaa-aikaan ja ihmissuhteisiin liittyvät kysymykset. Kysymystenasettelua ja tulosten analysointia on tarkasteltu inhimillisten toimintavalmiuksien teorian kautta, mutta ne on pyritty pitämään selkokielisinä ja mahdollisimman konkreettisina. Teemahaastattelurunko (Liite 3) oli luotu haastattelujen helpottamiseksi haastattelijoiden tueksi, sitä ei näytetty itse haastateltaville vaan haastattelut suoritettiin täysin suullisesti.

6.4 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen aineiston analyysin tekemiseen on runsaasti vaihtoehtoja ja useita eri työskentelytapoja. Standardoituja tekniikoita on vain vähän, eikä yhtä oikeaa tai ehdottomasti muita parempaa analyysitapaa ole. Monissa oppaissa ehdotetaan, että aineistoa analysoitaisiin samanaikaisesti aineiston keruun, tulkinnan ja narratiivisen raportoinnin kanssa. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 136.)

Olemme valinneet opinnäytetyömme analysointimenetelmäksi teemoittelun. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan teemoittelulla tarkoitetaan analyysivaiheessa aineistosta nousevien yhteisten piirteiden tarkastelua. Yhteiset piirteet saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, joiden oletetaan nousevan tärkeään rooliin. Myös monia muita teemoja tulee usein esille. Nämä teemat voivat olla teemoja, jotka ilmaantuvat muun muassa haastateltavien vastauksien eroavaisuuksista ja ne saattavat olla jopa lähtöteemoja mielenkiintoisempia. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien vastauksista. Kaksi haastateltavaa ilmaisee harvoin saman asian samoilla sanoilla. Tutkijan tehtäväksi jää siis koodata vastaukset samaan tulkintaan (Hirsjärvi – Hurme 2009: 173). Koimme teemoittelun soveltuvan erinomaisesti tutkielmamme analysointimenetelmäksi, sillä halusimme löytää haastateltujen sanomisista eroavaisuuksia, yhtäläisyyksiä sekä olennaisia asioita, jotta tutkimuskysymyksemme vastaukset selviäisivät.

Opinnäytetyömme haastatteluaineiston analysointi alkoi haastattelujen litteroinnilla. Litteroimme haastattelut sellaisenaan, emmekä vielä tässä vaiheessa jakaneet aineistoa

teemoihin. Litteroinnin jälkeen kuuntelimme haastattelut vielä kertaalleen yhdessä läpi litteroinnin totuudenmukaisuuden varmistamiseksi. Ryhmähaastattelun litteroinnissa henkilöt oli eroteltu sukupuolella ja numerolla (esimerkiksi N1 = nainen 1). Yksilöhaastattelut eroteltiin värikoodein. Emme käyttäneet litteroinnissa tutkittavien omia nimiä ja äänitetty haastattelumateriaali tuhottiin heti litteroinnin jälkeen haastateltujen anonymiteetin varmistamiseksi. Tutkimusaineistoa on aina käytettävä ja säilytettävä niin, että tutkittavien tunnistetiedot pysyvät turvassa. Suorat tunnistetiedot hävitetään niin, ette niitä voi enää vuosien jälkeen käyttää mihinkään muuhun tutkimukseen. (Kuula 2006: 108–109, 214.)

Litterointivaiheen jälkeen luimme haastattelut läpi useampaan kertaan. Olimme jo haastatteluvaiheessa jakaneet kysymykset kolmeen teema-alueeseen; itsenäistymiseen, vaikuttamiseen sekä elinympäristöön ja arkeen. Käytännössä tämä työvaihe toteutui eri värisiä post-it -lappuja käyttäen. Työskentelypohjana käytimme valkoista seinää, jonka lohkoin kolmeen eri osaan teemojemme mukaan. Lopulta vastaukset jakautuivat haastateltavien vastausten perusteella näiden kolmen lohkon sisällä viiteen osaan. Nämä viisi osaa olivat vaikuttaminen, yhteisöt, kotityöt ja siisteys, työssäkäynti & raha-asiat, sekä itsenäistymisen tuomat muutokset.

7 Tulokset

Haastatteluiden tulosten perusteella kaikki vastaajat kokivat asumismuotonsa miellyttäväksi ja asumisryhmään muuttamisen positiiviseksi elämänmuutokseksi. Ryhmähaastattelussa puolet vastaajista ilmaisivat muutosta käsitteellä ”ihana”. Vastaajat tiedostivat tuen tarpeensa ja kokivat tarjotun tuen lähestulkoon pelkästään positiivisena.

*”Enemmän kuin ihanaa! Nyt kukaan ei hössötä mun perään.
Saa mennä ja tulla miten tykkää.” (Vastaaja 1)*

7.1 Itsenäistyminen ja sen tuomat muutokset

Ensimmäinen teema käsitteli itsenäistymistä. Tämän teeman kysymykset olimme rakentaneet Nussbaumin (2000) toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kohdista *1 Elämä ja 7*

Yhteenkuuluvuus. (ks. luku 5.2). Halusimme selvittää haastateltavien kokemuksia itsenäistymisen tuomista muutoksista sekä haasteista. Pyysimme vastaajia kertomaan myös lapsuudenkodeistaan ja -perheistään.

Muutto omaan asuntoon sujui haastateltavilla pääsääntöisesti hyvin. Uusi elämänvaihe ja sen tuomat muutokset tuntuivat aluksi hieman hämmentäviltä ja etenkin ensimmäinen yö uudessa, omassa kodissa jännitti haastateltavia. Muuttoa omaan asuntoon oli odotettu pitkään ja halu itsenäistymiseen oli kova.

”Tuli riitaa kotona jo aika paljon. Sitten mä olin vaan et koska päästään muuttaa tänne. Meidän piti alun perin muuttaa 2013 ekan kerran tänne ja sit 2014, sit vast 2015 päästii vihdoin muuttaa.” (Vastaaja 3)

Muuttojännitystä oli erään vastaajan kohdalla koko ensimmäisen viikon. Muutama vastaajista kertoi ikävöivänsä vanhempiaan edelleen aika ajoin. Eräs vastaajista kertoi jopa pohtineensa, kuinka vanhemmat pärjäävät muuton jälkeen ilman häntä.

”Välillä tietty ajattelee miten ne vanhukset jakselee siellä ilman mua.” (Vastaaja 2)

Uuteen elämänvaiheeseen totuttelua helpottivat vastaajien mukaan ennestään tutut asuintoverit ja aikaisemmin järjestetty muuttovalmennus. Valtaosa vastaajista koki muuttovalmennuksen hyödylliseksi, erään vastaajan mielestä valmennus oli hauska. Muuttovalmennuksessa käytiin läpi muun muassa arjen taitoja ja käytännön asioita. Lisäksi muuttovalmennuksessa pohdittiin mitkä tutut ja tärkeät tavat edistävät sopeutumista uuteen elämänvaiheeseen.

Suurimmiksi muutoksiksi omaan asuntoon muuttamisessa koettiin itsenäinen päätöksenteko ja oman elämän aikatauluttaminen. Vastaajat olivat tyytyväisiä, että omista menoistaan ei tarvitse jatkuvasti raportoida vanhemmille. Lisäksi esimerkiksi mahdollisuus päättää omasta nukkumaanmenoajastaan koettiin positiiviseksi muutokseksi. Vain yksi vastaajista kertoi päättäneensä nukkumaanmenoajastaan lapsuudenkodissaan.

Erään vastaajan maininnassa nousi esiin hänen vanhempiensa havaitsemat muutokset. Hän kertoi vanhempiensa huomanneen, että hänen arkielämän taitonsa ovat lisääntyneet itsenäisen asumisen myötä ja totesi myös, että hänen vanhempansa ovat huomanneet hänellä olevan enemmän taitoja, kuin vanhemmat ovat aikaisemmin luulleet.

”Vanhemmat on huomannu et mä osaan enemmän kun ne on luullu ja nähny.” (Vastaja 1)

7.2 Mahdollisuus vaikuttamiseen

Tämän teeman kysymykset nousivat Nussbaumin toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kohdista *4 Aistit, mielikuvitus ja ajattelu* sekä *6 Käytännöllinen päättely* (ks. luku 5.2). Pyysimme haastateltavia kertomaan mistä asioista he saavat päättää kotona, työpajoilla tai harrastustoiminnoissaan. Kysyimme myös, onko asioita, joista he haluaisivat päättää mutta eivät tällä hetkellä päätä.

Jokainen vastaaja koki tulleen kuulluksi omaan elämäänsä vaikuttavassa päätöksenteossa. Asumisryhmän yhteiseen toimintaan vaikuttaminen koettiin mahdolliseksi, vaikka ehdotukset eivät aina toteutuisi. Erään vastaajan mukaan toisille ohjaajille ehdotusten jättäminen on helpompaa kuin toisille. Esimerkiksi viikoittaiset asukaskokoukset koettiin hyväksi vaikuttamisen väyläksi. Muutama haastatelluista tosin koki turhautumista, kun kaikki asukkaat eivät aina osallistu kokouksiin. Vastajat tiedostivat, että kaikkea ehdotettua toimintaa ei ole mahdollista järjestää vastuu- ja/tai resurssikysymyksistä johtuen.

”Mä ehdotin yhtä ehdotusta, mut se ei toteutunut koska siin oli jotain et jos kaikki ei osais uida.” (Vastaja 3)

Eräs vastaajista nosti esille sisustamisen. Oman kodin sisustuksesta kertoi päättävänsä vähemmistö vastaajista. Valtaosassa maininnoista nousi esiin, että sisustus on suurimaksi osaksi heidän äitiensä käsialaa. Eräs mainitsi kokevansa hieman tyytymättömyyttä tämän hetkiseen sisustukseensa ja olisi itse tehnyt jotain toisin.

”Oon tyytyväinen äidin valintaan paitsi valoihin en. Simmoset mä haluisin vähän toisenlaiset. Äiti sisustaa minua kauniimalla tavalla. Ja mä taas en ihan tekis niin.” (Vastaja 1)

Haastatteluissa nousi esiin haastateltavien puolesta puhuminen ja vastaaminen vanhempien taholta. Osa vastaajista koki, että heidän puolestaan puhutaan. Tämä koettiin pääosin negatiivisena asiana. Puolesta puhumista esiintyi lähinnä sairauksista ja lääkytyksestä keskusteltaessa. Eräs vastaajista koki saavansa itse ottaa puheenvuoron lähes aina.

”Ite en saa kertoa mun perussairaudesta, äiti puhuu mun puolesta siitä vaikka me sovitaan et mä puhuisin ite siitä.” (Vastaaja 3)

”Mullaki on sairaus, ja äiti sano mulle ja äiti sano ohjaajille, mut mä en halunnu et se on sano, äiti ei vaan antanu periksi siinä.” (Vastaaja 5)

7.3 Elinympäristö ja arki

Kolmas ja viimeinen teema käsitteli haastateltavien elinympäristöä ja arkea. Pohjasimme kysymyksemme Nussbaumin (2000) toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kohtiin *5 Tunteet - Mahdollisuus luoda tunnesiteitä ja rakastaa ja 10 Hallinta, työ- ja omistusoikeus - Mahdollisuus osallistua poliittiseen toimintaan, joka koskettaa omaa elämää* (ks. luku 5.2). Kysymykset liittyivät työntekoon, ihmissuhteisiin ja harrastuksiin.

7.3.1 Yhteisöt

Vastaajat nimesivät tärkeimmiksi yhteisöikseen perheen, työ- ja harrastusporukat. Asumisyhteisö koettiin mukavaksi ja turvalliseksi, jokainen vastaaja koki itseilmaisun helppoksi myös muiden asukkaiden läsnä ollessa. Tämä ilmeni ystävyyssuhteista ja yhteisöistä kysyttäessä. Vastaajat kokivat asumisryhmän yhteisön merkitykselliseksi osaksi ihmishdeverkostoaan. Lähes kaikki vastaajat kertoivat viettävänsä päivittäin vapaa-aikaa omien naapureidensa kanssa. Jokaisella vastaajalla oli muuttohetkellä yksi tai useampi aikaisemmin tuttu, kukaan ei siis tullut täysin vieraaseen ryhmään. Osa haastatteluista kertoi seurustelevansa. Eräs vastaajista kertoi olevansa kihloissa ja toinen haaveili kihlautumisesta.

”Naapureitten ja yleisesti ottaen kaikkien kaa (viettää aikaa). Se on tärkeä homma. Tulee se juttelu ja mukavuus, se on tärkeä.” (Vastaja 2)

7.3.2 Kotityöt ja siisteys

Yhtenä suurimmista muutoksista ja haasteista esiin nostettiin kotitöistä huolehtiminen ja epätyytyväisyyttä ilmenikin eniten tällä alueella. Negatiivisena koettiin, ettei vastaajilla ole aina mahdollisuutta päättää omasta siivouksestaan ja sen ajankohdasta. Muutama vastaaja mainitsi, että joskus siivous ajoittuu työpäivien jälkeen ja tällöin se tuntuu raskealta. Turhautumistaan toi esille myös eräs vastaaja, jonka mukaan siivous on joskus tuntunut tarpeettomalta, kun ei ole ollut vielä sotkuista. Lisäksi sama vastaaja koki, että ohjaajat kyseenalaistavat hänen käsityksensä siisteydestä.

”Mä haluan päättää itse millon mä siivoon, millon tuntuu siltä. Millon tuntuu et on sikolätti, sitten rupeen siivoamaan. Ei ennen sitä. Haluaisin tietää miltä tuntuu ku tulis likaiseksi edes ja sit vasta (siivota). ” (Vastaja 1)

Eräs haastateltava koki, että itsenäisesti kaikista kotitöistä vastaaminen on ajoittain raskasta. Kyseinen vastaaja kertoi, ettei ollut lapsuudenkodissaan joutunut juurikaan kotitöistä huolehtimaan. Hän koki yhtäkkisen muutoksen rasittavaksi. Myös muut vastaajat kokivat kotityöt yhtenä suurimmista muutoksista itsenäisessä asumisessa.

7.3.3 Työssäkäynti ja raha-asiat

Kaikki haastatellut kokivat työntöiden merkityksellisenä osana arkielämäänsä. Kahdeksasta haastatellusta seitsemän henkilöä käy työssä ja yksi opiskelee. Kaikki vastaajat kokivat työyhteisön tärkeänä ja valtaosa vastaajista mainitsi palkan työn motivaatiotekijänä. Pieni joukko vastaajista kertoi saaneensa itse valita työpaikkansa. Eräs vastaaja ilmaisi epätyytyväisyytensä nykyiseen työpaikkaansa. Hän kuitenkin koki, että hänellä voisi olla mahdollisuus vaikuttaa asiaan puhumalla työvalmentajalle. Työvalmennus koettiin myös yleisesti hyödylliseksi ja välttämättömäksi. Työvalmentajan rooli nousi haastatteluissa tärkeäksi etenkin työelämään sijoittumisen kannalta.

Haastattelija: "Miten päädyit siihen työhön jossa sä nyt oot?"

Vastaaja 6: "Työvalmentajalle kerroin mitä haluan tehdä ja sitten päädyin sinne."

Haastattelija: "Tykkäätkö siitä työstä? Vai haluaisitko olla jossain muualla töissä?"

Vastaaja 6: "Jossain muualla."

Haastattelija: "Luuletko et se ois mahdollista tai miten sä voisit ite siihen vaikuttaa?"

Vastaaja 6: "Työvalmentajalta voisin kysyä."

Eräs vastaaja koki itsestäänselvyytenä, ettei hänellä ole mahdollisuutta päättää itse mihin työllistyy. Hän kuitenkin koki oman työnsä mielekkääksi. Mielekkyyttä lisääviä tekijöitä oli hänen mukaansa koulutusta vastaava työ ja työn sopiva haastavuus.

"Haastattelija: Ootteko te ite saanu päättää mihin työpaikkoihin te ootte halunnut mennä?"

Vastaaja 2: Ei tietenkään."

Vaikka työnteko koettiin pääsääntöisesti positiivisena asiana, kertoi muutama vastaaja kokevansa työssäkäynnin ajoittain raskaaksi. Eräs maininta koski aamuhätyksiä ja viikonlopputöitä. Kyseisen maininnan mukaan aamuisin on joskus vaikea nousta ja lauantaille osuvat työvuorot ovat kuormittavia. Väsymys nousi esiin myös muutaman muun vastaajan kohdalla. Lisäksi työpäivien jälkeiseen aikaan ajoittuva harrastustoiminta koettiin muutaman maininnan mukaan kuormittavana. Vaikka harrastustoiminta ja siellä syntyvät yhteisöt koettiin tärkeiksi, kertoi muutama vastaaja kaipaavansa täysin vapaata ja omaa aikaa.

Työhön liittyen myös raha-asiat nousivat haastatteluissa merkittäviksi ja keskeisiksi asioiksi. Kaikki vastaajat tiedostivat rahan merkityksen elämässä ja he myös tiedostivat mistä raha tulee. Myös rahan käyttöön liittyvä vastuu tunnistettiin. Raha-asioista päättäminen koettiin yhdeksi merkitykselliseksi asiaksi itsenäisen elämän kannalta. Esimerkiksi omien ruokahankintojen tekeminen koettiin tärkeäksi. Vähemmistö vastaajista tosin kertoi hoitavansa raha-asiansa itsenäisesti. Maininnoista nousi ilmi, että isommista hankinnoista keskustellaan läheisten tai ohjaajien kanssa. Tämä koettiin pääsääntöisesti positiivisena asiana. Eräs vastaajista kertoi halustaan hoitaa kaikki raha-asiansa itse, hän

mainitsi tässä yhteydessä laskujen maksamisen. Oma pankkikortti mainittiin muutamassa vastauksessa. Sen käyttö koettiin merkityksellisenä. Eräs vastaaja ilmaisi huolensa rahojen riittämättömyydestä.

”Tavallaan mä tarkotan, mulla on oma raha, mä en käytä sitä rahaa, mä käytä sitä raha mun oma juttu. Mulla on kortti. Mä maksan mun omalla kortilla. Maksan ite ruoan, osaan ostaa itse kaupasta itselle ruokaa kortilla.” (Vastaja 4)

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä olivat: kuinka itsenäistyminen ja itsenäistymisprosessi on vaikuttanut kohderyhmämme elämänlaatuun, sekä kuinka yksilöiden mahdollisuus toteuttaa inhimillisiä toimintavalmiuksiaan kohderyhmämme itsenäisessä elämässä toteutuu. Aineiston analyysin tulokset (ks. luku 7) nostivat esiin konkreettisia ja käytännönläheisiä vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Haastattelusta saatujen tulosten perusteella vastaajat kokivat yksimielisesti olevansa tyytyväisiä uuden elämänvaiheen tuomiin muutoksiin. Haastatteluissa nousi esiin, että vaikka itsenäistyminen tuntui aluksi jännittävältä, oli tämä muutos kokonaisuudessaan positiivinen. Haastateltavat ilmaisivat, että samassa tilanteessa olevien, jo ennestään tuttujen henkilöiden samanaikainen elämänmuutos toi helpotusta ja antoi vertaistukea tulevaan muuttoon ja sen mukana tuomiin muutoksiin. Toimintavalmiuksien teoriassa yhteenkuuluvuus nähdään yhtenä hyvän elämän ja hyvinvoinnin osatekijänä. Yhteenkuuluvuus mahdollistaa elämisen yhteydessä toisiin ihmisiin ja eläytymisen toisen ihmisen asemaan. (Björklund – Sarlio-Siintola 2010: 40.) Tulkitsemme tässä kontekstissa, että haastatelluilla on ollut mahdollisuus eläytyä toisen ihmisen asemaan ja näin ollen saavuttaa vertaisuuden kokemus. Vertaistuen lisäksi muutosta helpottavaksi tekijäksi haastattelujen perusteella koettiin ennen muuttoa pidetty muuttovalmennus. Sen koettiin helpottavan uuteen elämänvaiheeseen sopeutumista.

Suurimpina arkeen vaikuttavina muutoksina haastateltavat mainitsivat itsenäisen päätöksenteon, joista merkittävimpanä esiin nousi mahdollisuus oman elämän aikatauluttamiseen. Toimintavalmiuksien teorian mukaan hyvinvointi ja hyvä elämä toteutuu, kun

yksilöllä on mahdollisuus suunnitella omaa elämänkaartansa ja elämäänsä (Herne 2012: 189). Konkreettisesti tämä näkyi haastateltujen vastauksissa esimerkiksi mahdollisuutena päättää asumisryhmään muuttamisen jälkeen omista nukkumaanmenoajoistaan.

Nussbaumin (2000) mukaan mahdollisuus ajatella, päätellä ja ilmaista itseään luo henkilölle mahdollisuuden hyvinvointiin. Haastattelujen perusteella jokainen vastaaja koki tulleen kuulluksi omaan elämäänsä vaikuttavassa päätöksenteossa. Vaikuttaminen asumisryhmän yhteiseen toimintaan koettiin mahdolliseksi ja ohjaajille esimerkiksi toiminnan ehdottaminen nähtiin mahdollisena. Haastateltavien vastaukset erosivat tässä kohtaa toisistaan siinä, kenelle ohjaajalle oli helpompi omia ehdotuksia jättää. Tulkitsimmekin tämän johtuvan enemmän ohjaajien ja asukkaiden välisten suhteiden erilaisuudesta, kuin siitä, että jotain ohjaajaa olisi lähtökohtaisesti helpompi lähestyä, kuin toista.

Osa haastatelluista on joskus kokenut, että heidän puolestaan on puhuttu. Puolesta puhuminen on koettu osin epämiellyttävänä. Haastatteluissa nousi esiin, että puolesta puhumista on ilmennyt lähinnä sairauksiin ja lääkitykseen liittyvissä asioissa. On huomion arvoista, että näihin liittyvissä asioissa virhetulkinnat voivat aiheuttaa vakavia vaaratilanteita. Muissa tilanteissa puolesta puhumista ei ole haastateltavien mukaan esiintynyt. Tästä voimme tehdä tulkinnan, että kyseessä on todennäköisesti poikkeustapaus, jolloin puolesta puhuminen nähdään välttämättömänä terveydellisten riskien välttämiseksi. Vain ja ainoastaan poikkeustapauksissa on tarpeen rajoittaa aikuisen ihmisen päätösvaltaa (Arvio 2011: 189).

Työssäkäynti tai opiskelu oli jokaiselle haastatellulle tärkeä ja merkityksellinen osa elämää. Motivaatiotekijöinä vastaajat mainitsivat palkan lisäksi koulutusta vastaavan työn ja työn sopivan haastavuuden. Työnhaun ja työllistymisen kannalta työvalmentajan rooli nousi merkittävästi esille. Huolimatta siitä, että jokaisella vastaajalla on työ, työtoiminta- tai opiskelupaikka, näemme ettei Nussbaumin (2000) kymmenkohtaisen luettelon (ks. luku 3.2) kymmenes kohta ”Hallinta- työ- ja omistusoikeus” tämän osalta täysin toteudu. Päädyimme tähän tulkintaan, sillä yhden haastatellun vahva kokemus oli, ettei hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa omaan työ- tai työtoimintapaikkaansa. Nussbaumin (2000) mukaan tämä luettelon kymmenes kohta vaatii toteutuakseen sen, että henkilöllä on mahdollisuus tasavertaiseen työnhakuun muiden ihmisten kanssa.

Haastatteluissa nousi esiin, että vastaajat kuuluvat useisiin eri yhteisöihin. Tällaisina yhteisöinä mainittiin esimerkiksi työ-, perhe-, asumis- ja harrastusyhteisöt. Yhteisöt koettiin

pääsääntöisesti elämänlaatua parantavina ja hyvinvointia lisäävinä tekijöinä. Esimerkiksi harrastukset ja harrastusyhteisöt vastaavat Nussbaumin (2000) kymmenkohtaisen luettelon yhdeksänteen kohtaan (ks. luku 5.2) ja mahdollistavat virkistystoiminnasta nauttimisen. Vastausten perusteella ilmeni kuitenkin myös kaipuuta täysin omaan vapaaseen aikaan. Hintsala – Seppälä – Teittinen (2008) kuvaavat artikkelissaan ”Kehitysvammaista ihmistä eristävät asumisjärjestelyt” samanlaista ryhmäkeskeisyysilmiötä;

”Kehitysvammaisten ihmisten elämä on ryhmäkeskeistä. He tekevät työtä työ- ja päivätoimintakeskuksissa ryhmänä ja asuvat isoissa asumisyhteisöissä ryhmämuotoisesti. Tällöin he joutuvat päivittäin jakamaan huomiota, sekä omia läheisiään ja ystäviään.” (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2008: 222.)

Arkielämän alueella haastateltavat kokivat epätyytyväisyyttä kotitöihin liittyvissä asioissa. Kotityöt koettiin myös yhtenä suurimmista muutoksista itsenäisessä asumisessa. Vastaajien kokemus oli, ettei heillä ole riittävän suurta päätösvaltaa, miten ja milloin kotityöt suoritetaan. Toimintavalmiuksien teoriassa hyvinvoinnin mahdollistavana tekijänä mainitaan yksilön mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä hyvästä (Herne 2012: 189). Tulkitsemme ”hyvän” tässä kontekstissa ”hyväksi siisteudeksi”. Saattaa olla, että edellä mainituissa tapauksissa ohjaajan ja vastaajien siisteyskäsitykset ovat olleet ristiriidassa keskenään.

Johtopäätöksissä päädyimme lopputulemaan, jonka mukaan itsenäistyminen on vaikuttanut haastattelemiemme henkilöiden elämänlaatuun positiivisesti. Itsenäistymisprosessi on koettu tähän asti onnistuneena ja positiivisena elämäkokemuksena. Haastattelemiemme kehitysvammaisten nuorten aikuisten mahdollisuudet toteuttaa inhimillisiä toimintavalmiuksiaan toteutuvat pääosin. Rajallisia mahdollisuuksia haastattelujen perusteella vastaajilla on työnhaun ja joidenkin arkielämän toimintojen alueella.

Saamiemme vastausten perusteella työn kehittämisen kannalta konkreettinen kehittämissuosituksemme olisikin, että asuntoryhmän ohjaajat yhdessä asukkaiden kanssa laatisivat jokaiselle henkilökohtaisen viikkosiivouslistan. Siitä olisi nähtävillä viikoittaiset kotityöt ja siivoukseen liittyvät toiminnot. Oleellista on, että asukas itse osallistuu listan laatimiseen ja vastaa listan tehtävien toteutumisesta. Ohjaajalta saa tarvittaessa ohjausta ja neuvontaa. Näin ollen ohjaajien viikoittaiselle siivousjäljen tarkastukselle ei olisi tarvetta ja asukas pääsisi itse luomaan oman siisteyskäsityksensä.

Tarvittaessa viikkosiivouslistat voi toteuttaa myös kuvia käyttäen.

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa nuorten kehitysvammaisten henkilöiden itsenäistymisen kokemuksia. Halusimme selvittää, mitä muutoksia uusi elämänvaihe on tuonut mukanaan ja millaisia haasteita siihen on mahdollisesti liittynyt. Tavoitteenamme oli esittää asiakaslähtöisesti esiin nousseita kehittämisehdotuksia yhteistyökumppanimme toimineen asuntoryhmän työntekijöille.

Prosessina opinnäytetyö oli opettavainen. Matkan aikana opimme paljon tutkimuksen tekemisestä. Opinnäytetyössä yhteistyömme oli saumatonta ja helppoa. Koemme, että kirjoitustyylimme samankaltaisuudesta johtuen tekstin yhteen sitominen oli vaivatonta. Haastattelujen purkaminen oli aikaa vievää ja vastausten analysointi oli haastavampaa, kuin mitä olimme ajatelleet. Vaikka opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys oli ymmärrettävä ja sopi hyvin aiheeseen, oli teorian ja tulosten yhdistäminen silti yllättävän haastavaa. Vastauksia piti lukea useita kertoja, jotta saimme muodostettua synteessin teorian ja tulosten välille.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallisestikin merkittävä. Kehitysvammalakiin viime vuonna tehtyjen muutoksien tarkoituksena on vahvistaa erityishuollossa olevien henkilöiden itsemääräämisoikeutta sekä itsenäistä suoriutumista. Kehitysvammaisten ihmisten oikeusturvaa on vahvistettu ja kansainväliset sopimukset velvoittavat Suomea turvaamaan ihmisoikeuksien toteutumista aiempaa tarkemmin. Kehitysvammaiset ihmiset jäävät yhteiskunnassamme edelleen usein äänettömiksi. He eivät useinkaan ole kykeneväisiä viemään omia asioitaan eteenpäin esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon, eikä aktiivisia, kehitysvammaisten ihmisten asioiden puolesta puhujia myöskään ole riittävästi. Opinnäytetyöllämme annoimme kehitysvammaisille nuorille mahdollisuuden kertoa omista itsenäistymisen kokemuksistaan ja uudesta elämäntilanteestaan. Halusimme kuulla, millaisia positiivisia ja mahdollisesti negatiivisia kokemuksia itsenäistymisprosessin kulkuun on liittynyt.

Opinnäytetyöprosessissa noudatimme tutkimukseen liittyviä yleisiä eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Haimme tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta ja se myönnettiin opinnäytetyöllemme lokakuussa 2016. Yksikön johtajan suostumuksen opinnäytetyöllemme olimme saaneet suullisesti jo ennen tätä. Opinnäytetutkimukseen osallistuminen oli haastateltaville vapaaehtoista. Jokaisen osallistujan kanssa täytettiin kirjallinen suostumuslomake (Liite 2.) projektiin osallistumisesta.

Opinnäytetyömme luotettavuutta olemme pyrkineet arvioimaan prosessin kaikissa vaiheissa. Luotettavuuden tarkastelu on erityisen tärkeää, sillä haastateltavia opinnäytetyössämme oli vain kymmenen ja kaikki haastatellut asuivat samassa asumisyksikössä. Tiedostamme, että vastaukset olisivat saattaneet olla erilaisia, jos haastateltavia olisi ollut enemmän tai jos haastatteluja olisi tehty eri asumisyksiköissä. Suurempi joukko haastateltavia ja eri asumisyksioissä toteutetut haastattelut olisivat vaatineet laajempaa perehtymistä aiheeseen ja se ei olisi ollut mahdollista opinnäytetyöhön varatun ajan puitteissa. Toteuttamallamme ryhmähaastatteluosuudella saattoi myös olla vaikutusta vastausten samankaltaisuuteen. On mahdollista, että etenkin kyseisen asiakasryhmän kohdalla vastauksiin voi vaikuttaa se, miten toiset vastaavat. Kehitysvammaisia haastateltaessa emme myöskään voi täysin varmistua vastaajien ymmärryksen tasosta. Haastattelu toteutettiin suullisesti ja selkokielellä. Kuitenkin esimerkiksi kuvia käyttämällä olisimme voineet vielä paremmin varmistua siitä, että kaikki haastatellut varmasti ymmärtävät kysymykset. Opinnäytetyömme tuloksia ja johtopäätöksiä ei näin ollen olekaan tarkoitus yleistää vaan pyrkimyksenämme oli tuoda esiin juuri opinnäytetyömme asuntoryhmän asukkaiden kokemuksia itsenäistymisestä.

Jatkotutkimuksen osalta mietimmekin, että olisi kiinnostavaa toteuttaa samankaltainen tutkimus myös vaikeavammaisten henkilöiden kohdalla. Tällöin tulisi kuitenkin huomioida ainakin puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien käyttöä ja huolehtia siitä, että tutkimuksen tekijöillä olisi tähän riittävää menetelmäosaamista.

Pohdimme, olisivatko kuvakommunikaatiomenetelmät palvelleet positiivisesti myös omassa opinnäytetyössämme haastattelemiemme henkilöitä. Olisimme esimerkiksi voineet selkeyttää kirjallisia lomakkeitamme (Liite 1. ja Liite 2.) kuvin. Tässä tapauksessa jätimme sen tekemättä, sillä tiesimme, etteivät kyseisen asuntoryhmän kehitysvammaiset henkilöt ole aikaisemmin käyttäneet kuvakommunikaatiokortteja. Myöskään meillä tutkimuksen toteuttajina ei oman näkemyksemme mukaan ollut tai ole riittävää menetelmäosaamista tähän.

Olisi myös kiinnostavaa nähdä millaisia muutoksia itsenäistyminen on tuonut haastattelemiemme henkilöiden elämään pidemmällä aikavälillä. On hyvä pohtia ja tiedostaa, että tulokset ja johtopäätökset saattaisivat erota nykyisistä esimerkiksi viiden vuoden päästä tarkasteltuna. Toisaalta viiden vuoden päästä emme välttämättä voisi puhua enää nuorista kehitysvammaisista tai emme ainakaan heidän uudesta elämänvaiheestaan. Tämän takia jatkotutkimuksen kysymyksenasettelun tulisi olla erilainen. Sen kohdalla pitäisi

pohtia uudelleen haluaisimmeko selvittää, millaisia muistoja haastatelluilla on nykyisestä elämänvaiheestaan vai haluaisimmeko kuulla kokemuksia ja ajatuksia koko menneen viiden vuoden ajalta.

Huomioimisen arvoista onkin, että kehitysvammaisten ihmisten elämäntilanteissa tapahtuu muutoksia, aivan kuten ei kehitysvammaistenkin ihmisten elämässä. Vaikka opinnäytetyöstämme saamiemme tulosten valossa voidaan ajatella, että vastaajat ovat tyytyväisiä nykyiseen elämäntilanteeseensa ja asumismuotoonsa ei se välttämättä ole pysyvä tila. Asumisen tarve saattaa vaihdella, jos elämäntilanne syystä tai toisesta muuttuu. Muuttuviin tilanteisiin olisi pystyttävä reagoimaan niin, että kehitysvammaisella ihmisellä olisi mahdollisuus vaihtaa asuntoa niin halutessaan. Aivan kuten kaikilla muillakin henkilöillä on. Nussbaumin ja Senin toimintavalmiuksien teorian mukaan ihmisen ei voida katsoa olevan tosiasiallisesti vapaa, mikäli hänellä ei ole riittävästi eri vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia toimia siinä yhteiskunnassa, missä hän elää. Ajattelemmekin, että joissain tapauksissa vaihtoehtojen vähyyys saattaa kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla johtaa tosiallisen vapauden puuttumiseen.

Lähteet

Arvio, Maria 2011. Kehitysvammaisen elämänkaari. Teoksessa Arvio, Maria — Aaltonen, Seija 2011. Kehitysvammaisen potilaana. Keuruu: Kustannus oy Duodecim. 189.

Björklund, Liisa – Salio-Siintola, Sari 2010. Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, Heikki – Saari, Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka- johdatus sosiaalsiin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 37, 38–41.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. 14-15. painos. Helsinki:WSOY. 97, 106.

Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. 50–51.

Eskola, Jari - Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 87.

Helsingin kaupunki 2016. Kehitysvammaisten autettu, ohjattu ja tuettu asuminen. Verkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=2888>> Päivitetty 20.05.2016. Luettu 10.01.2017.

Herne, Kaisa 2012. Mitä oikeudenmukaisuus on?. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 188–189, 191.

Hintsala, Susanna – Seppälä, Heikki – Teittinen, Antti 2008. Kehitysvammaista ihmistä eristävät asumisjärjestelyt. Teoksessa Hirvilampi, Tuuli – Laatu, Markku (toim.) Toinen vääräkirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 220–221, 219, 227.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. 47–49, 92.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. 130, 136, 173.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 161.

Hirvilampi, Tuuli – Laatu, Markku (toim.) 2008. Toinen vääräkirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 17.

International Federation of Social Workers 2014. Global Definition of Social Work. Verkko-dokumentti. <<http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>> Päivitetty 6.6.2014. Luettu 3.11.2016.

Kaski, Markus (toim.) – Manninen, Anja – Pihko, Helena 2013. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 18-19.

Kemppainen, Erkki 2010. Sosiaaliset mahdollisuudet ja esteettömyyspolitiikka. Teoksessa Hiilamo, Heikki – Saari, Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka- johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 135–136.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino Oy. 106, 108–109, 214.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Annettu Helsingissä 23.6.1977.

Matero, Marja 2006. Toim. Teosessa. Esteistä mahdollisuuksiin, vammaistyön perusteet. (1.-2. painos). Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY. 165–166, 199.

Matthies, Aila-Leena 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene – Nylund, Marianne – Korhiamäki, Riikka – Raitakari, Suvi. (toim.) 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö: kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus. 67-68.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi. 95.

Niemelä, Markku. – Brandt, Krista. 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitostasumisesta kohti yksilöllisempää asumisratkaisuja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 28.

Nurmi, Jari-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki – Lyytinen, Paula – Pulkkinen, Lea – Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus. 178.

Nussbaum, Martha C. 2000. Women and Human Development. The Capabilities Approach. Cambridge: Cambridge University Press.

Nussbaum, Martha C. 2007. The Frontiers of Justice. Harvard: Harvard University Press. 308–309.

Nussbaum, Martha C. 2011. Creating Capabilities. The Human Development Approach. Harvard: Harvard University Press. 123–128.

Paavola, Merja 2006. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen ja sen tukeminen. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. 18.

Pohjola, Anneli 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa: Kostamo-Pääkkö, Kaisa – Ojaniemi, Pekka – Väyrynen, Sanna. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Helsinki: United Press Global. 15 – 17.

Räty, Tapio 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Vaasa: Arkmedia Oy. 32, 35.

Seppälä, Heikki 2010. Hoivan ja asumisen välimaastossa. Pohdintoja kehitysvammaisuuden kaksista kasvoista. Teoksessa Teittinen, Antti (toim.) Posi laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Gaudeamus. 181, 186, 188–189.

Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. Helsinki:WSOY. 63.

Suomen perustuslaki 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999.

Suomen YK-liitto. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksista valinnainen pöytäkirja. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy. 4, 42.

Teittinen, Antti 2010. Myönteisten mahdollisuuksien politiikka ja kehitysvamma. Teoksessa Hiilamo, Heikki. – Saari, Juho. (toim.) 2010. Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 172.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Osallisuus. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>> Luettu 4.5.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Vammaispalvelujen käsikirja. Toimintakyvyn arviointi. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/toimintakyvyn-arviointi>>. Päivitetty 6.6.2016. Luettu 26.10.2016.

Vernerit 2016b. Asuminen ryhmässä. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/asuminen-ryhmassa>> Päivitetty 29.06.2016. Luettu 10.01.2017.

Vernerit. 2016a. Laitosasumisen lakkauttaminen. Verkkodokumentti. <<http://verneri.net/yleis/laitosasumisen-lakkauttaminen>> Päivitetty 17.05.2016. Luettu 05.01.2017.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Juva: PS-kustannus. 35.

Hei sinä Asuntoryhmä X:n asukas!

Oletkin jo varmaan kuullut, että teemme opin-
näytetyötä Asuntoryhmä X:ssä.

Haluaisimme kuulla ajatuksiasi ja kokemuksiasi
itsenäisestä asumisesta, muutosta ja haaveistasi.

Olemme tulossa käymään Asuntoryhmä X:ssä
6.11.2016 klo 18 ja **20.11.2016 klo 18**.

Ensimmäisellä kerralla juttelemme yhdessä po-
rukalla ja toisella kerralla yksitellen.

Osallistuminen on vapaaehtoista.

Tarjoamme osallistujille pientä purtavaa!

T. Mia ja Minna

Suostumuslomake

Nimi: _____

Suostun siihen, että Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöntekijät Minna Kuvaja (p. 040-XXXXXXX) sekä Mia Melleri voivat vaihtaa keskenään suullisesti ja kirjallisesti minua koskevia tietoja, jotka liittyvät opinnäytetyöprojektiin. Anonymiteetistäni huolehditaan koko opinnäytetyöprojektin ajan, eikä nimeni tai muut henkilökohtaiset tietoni pääse ulkopuolisten tietoon.

Suostumuksen antamiseen liittyvä tiedottaminen:

- Minulle on kerrottu opinnäytetyön tavoitteista, sisällöistä ja yhteistyöta-
hoista
- Minulle on kerrottu oikeudestani kieltäytyä projektiin osallistumisesta

Allekirjoitus: _____

Opinnäytetyöntekijöiden allekirjoitukset:

Minna Kuvaja _____

Mia Melleri _____

TEEMAHAASTATTELURUNKO

TEEMA 1, Itsenäistyminen

Kerro lapsuudenkodistasi...?

Kerro millaista on asua omassa kodissa...?

Kerro muutosta...?

Kerro muuton tuomista muutoksista...?

Millaisia haasteita itsenäisessä elämässä on?

TEEMA 2, Vaikuttaminen

Kerro mistä asioista päätät itse...

- kotona
- muualla (esim. töissä)

Onko asioita, joista haluaisit päättää, mutta et pääätä?

TEEMA 3, Elinympäristö

Käytkö töissä - miten olet päätenyt kyseiseen työhön - pidätkö työstäsi...?

Millaisia ihmissuhteita sinulla on?

Seurusteletko?

Onko sinulla harrastuksia?

